

Ajaloosündmuste algustäheortograafia

Emakeele Seltsi keeleteimkonna otsus

Emakeele Seltsi keeleteimkond arutas ajaloosündmuste algustähe õigekirja teemat 16.–17.05.2011 Pärnus, 12.10.2011 ja 29.11.2011 Tartus ning 22.02.2012 Tallinnas.

29.11.2011. aasta koosolekul osalesid ka Tartu Ülikooli üldajaloo õppetooli uusaja professor Mati Laur ning Akadeemilise Ajalooseltsi esimees ja Tartu Ülikooli Eesti ajaloo õppetooli Eesti ajaloo lektor Janet Laidla. Oma kirjaliku arvamus saatsid Tallinna Ülikooli humanitaarinstituudi dotsent Marek Tamm (15.11.2011) ja Tallinna Ülikooli ajaloo instituudi vanemteadur Toomas Karjahärm (20.11.2011).

Emakeele Seltsi keeleteimkonna otsus 11. juunil 2012

Ajaloosündmuste, ajastute jms nimetusi kirjutatakse väikse algustähega, välja arvatud nendes sisalduvad muud nimed, näiteks *araabia kevad, augustiputš, dekabristide ülestõus, juuniülestõus, jüriöö ülestõus, külm sõda, lahesõda, must neljapäev, märtsipommitamine, oranž revolutsioon, Prantsuse revolutsioon, pärtliöö, suur nälg, sametrevolutsioon, talvesõda, Tartu rahu, teine maailmasõda, vabadussõda, vaikiv ajastu, verine pühapäev.*

Uuele reeglile üleminekul ei saa vana reegli järgimist pidada eksimuseks.

Selgitus

Ajaloosündmuste nimetuste algustähe kohta kehtinud reegel hõlmas kaht juhtumit, mille järgi tuli esiteks kasutada ajaloosündmuse nimetuse püsikindluse näitamiseks esisuurtähte ning teiseks kirjutada ajaloosündmuste nimed läbiva suurtähega, liigisõna väikesega. Tegelikult on olemas veel hulk nimetusi, mida on soovitatud kirjutada väikse algustähega, sest need on uuemad, piltlikud ja/või rahvapärased. Kuna seesuguseid nimetusi tekib üha juurde sündmuste paljususe tõttu, on keeruline otsustada, kas tegu on ajaloosündmuse püsikindla nimetusega. Näiteks *araabia kevad, juunipööre, kristalliöö, külm sõda, laulev revolutsioon, must neljapäev, märtsiküüditamine, pronksiöö.*

Seega, kuna oli tekkinud hulk perioodide, sündmuste jms nimetusi, olgu päevakajalisi või siis pikemas perspektiivis ajaloolisi, mille kirjutamise kohta puudus selge reegel, võttis keeleteimkond ajaloosündmuste algustähe teema arutada.

Pidanud nõu ka ajaloolastega, jõudis keeleteimkond järelduseni, et tänapäeval ei ole otstarbekas eristada ortograafias ajaloosündmuste nimesid (seni kirjutati läbiva suurtähega) ega nn püsikindlaid nimetusi (seni esisuurtähega): suurtäht ei ole vajalik, sest meil ei ole ametlikku ajalookirjutust ja seega pole ka ametlikke ajaloosündmuste nimetusi. Et eesti algustäheortograafias on viimase paarikümne aasta jooksul soovitatud üha enam ja üha laiemalt kasutada väiketähte, otsustas keeleteimkond ajalooekspertide heakskiidul loobuda ka ajaloosündmuste puhul nimemallist ja hakata ajaloosündmuste nimetusi kirjutama väikse

algustähega (v.a neis sisalduvad muud nimed). Läbiva suurtähe, nn ülimussuurtähe kasutamine on olnud ideoloogiline taotlus: mõni ajaloosündmus on olnud kuulutatud poliitiliselt eriti kaalukaks ja tõstetud see ka kirjas esile (näiteks *Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon*). Nüüdisajal ei ole selline emotsionaalne eristus vajalik.

Niisamuti ei pea uue reegli puhul kirjutaja analüüsima, kas tegu on ajaloosündmuse püsikindla nimetusega või on see ajaloosündmuse piltlik rahvapärane nimetus või hoopiski sõna või sõnaühend, mis on praeguses infoühiskonnas korraks esile tõusnud. See selgub aja jooksul, kas meedia jt loodud nimetused kinnistuvad või mitte, aga ortograafia peaks jääma igal juhul ühesuguseks.

Samas on muidugi palju selliseid sündmusi, mida on tavaks kindlal moel nimetada. Ortograafiareegli muudatus ei puuduta seda tava muus mõttes kui ainult algustähe osas. Kui aga kirjutajale tundub, et tekstis pole aru saada, millisest sündmusest jutt on, olgu selleks siis *suur nälg* või *must neljapäev*, siis saab alati lisada sündmuse daatumi. Üldjuhul selgub nimetuse sisu siiski kontekstist.

Uut reeglit on soovitatav hakata aktiivselt kasutama asjalikus keelepruugis, s.o õpikutes, uudistes, ametitekstides jm, et kujuneks tekstikeskkond, kus ajaloosündmusi esisuurtähega või emotsionaalse läbiva suurtähega esile ei tõsteta. Uuele reeglile üleminekul ei saa vana reegli järgimist pidada eksimuseks.

Selgitanud Urve Pirso